

Farklı Denetim Odağına Sahip Öğrencilerin Okul Bağlılık Düzeylerinin İncelenmesi

Neslin İHTİYAROĞLU*
Esra DEMİR**

Öz

Bu araştırmanın amacı, ortaöğretim okullarında eğitim gören öğrenci görüşlerine göre farklı denetim odağına sahip öğrencilerin okul bağlılık düzeylerini belirlemektir. İlişkisel tarama modelinin kullanıldığı çalışmada; Ankara ilindeki 5 ilçeden toplam 475 lise öğrencisine “Rotter’in İç-Dış Denetim Odağı Ölçeği” ve “Okul Bağlılığı Ölçeği” uygulanarak elde edilen veriler kullanılmıştır. Değişkenler arasındaki ilişkiler korelasyon ve çoklu regresyon analizi ile hesaplanmıştır. Yapılan analizlerde, denetim odağı ve öğrenci okul bağlılığı değişkenlerinin cinsiyete göre farklılaşmadığı saptanmıştır. Korelasyon analizi sonuçlarına göre; iç denetim odağı ve öğrenci okul bağlılığı arasında pozitif yönde anlamlı düzeyde ilişki bulunmuştur. Ayrıca, dış denetim odağı ile öğrenci okul bağlılığı arasında da pozitif ancak zayıf bir ilişki vardır. Çoklu regresyon analizi sonuçlarına göre ise, iç denetim odağı, öğrenci okul bağlılığının anlamlı bir yordayıcısıdır. Bu bulgulara göre öğrencilerin iç denetimli olması okul bağlılık düzeylerini olumlu yönde etkilemektedir. Çalışmanın sonunda, öğrencilerin iç denetimli olmasına yönelik öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: İç Denetim Odağı, Dış Denetim Odağı, Öğrenci Okul Bağlılığı

* Dr, Neslin İhtiyaroğlu, Milli Eğitim Bakanlığı, Etimesgut Anadolu İmam Hatip Lisesi, Ankara. neslin52@gmail.com

** Uzm., Esra Demir, Milli Eğitim Bakanlığı, Etimesgut Anadolu İmam Hatip Lisesi, Ankara. isracekici@hotmail.com

Analysis of The Level of Students' Attachment to School, Having Different Locus of Control

Abstract

The objective of this study is to examine the level of students' attachment to school, having different locus of control from the view of high school students using a relational screening model research. A total of 475 students from districts of Ankara participated to research. "Rotter's Internal and External Locus of Control Scale" and "School Attachment Scale" were used to gather data. The correlations between variables were calculated by means of correlation and regression analysis. According to findings, there isn't a significant difference between sex and locus of control and students' school attachment.. Correlation analysis indicated that there was meaningful positive relationship between internal locus of control and student's attachment to school. Besides, external locus of control correlates with student's attachment to school weakly but positively. Internal locus of control is significant predictor for student's attachment to school according to results of multiple regression analysis. These findings showed that internal locus of control closely associated with level of student's attachment to school. Suggestions for making students internal controlled were presented at the end of the study.

Key Words: Internal Locus of Control, External Locus Of Control, Students' School Attachment

Giriş

J.B. Rotter (1989) tarafından kişilik oluşumuna açıklık getirmek amacıyla tanımlanan denetim odağı kavramı, sosyal psikolojide sık çalışılan konular arasında yer almaktadır (Aktaş, 2008; Bağlum, 2000; Balcı, 1997; Balkuvvar, 1998; Buluş, 1996; Çelik, 1995; Demir, 1998; Durak, 1997; Efilti, 2008; Jansenn ve Carton, 1999; Köksal, 1991; Main ve Rowe, 1993; Onur, 2003; Rose, Hall, Bolen ve Webster, 1996; Park ve Kim, 1998; Ulutaş, 1999; Yağcı, 1999; Yeşilyaprak, 2004; Zer, 2001). Bireysel davranışlara ve bu davranışların sonuçlarının bireyler tarafından atfedildiği nedenlere bağlı olan denetim odağında kişisel yaşantılar oldukça önemlidir. Birey, yaşantıları sonucunda olumlu (ödül) ya da olumsuz (ceza) dönütler olarak bu dönütlerin kaynağını iki yöne bağlar. Bunlardan birincisi, ödül ve cezaların kişinin dışındaki başka güçlerce yönetildiği ve denetlendiği yönündeki inançlardır. İkincisi ise ödül ve cezaların kişinin kendisinden kaynaklandığı, bunların ortaya çıkışında daha çok kendi davranışlarının etken olacağı doğrultusunda oluşan beklentilerdir. Bu eğilimlere denetim odağı adı verilmektedir (Dönmez, 1983; Dönmez, 1986).

Denetim odağı iki uçlu bir yapıdan oluşur. Bir uçta içsel denetim diğer uçta ise dışsal denetim vardır. Davranışların sonuçlarının neden ya da kimden etkilendiği ile ilgili inançlar denetim odağının yönünü belirler. Bireyin davranışların sonuçlarına dair kontrolün kendi elinde olduğu inancı içsel denetim odağı; kontrolün kendi dışında başka güçlerce belirlendiğine yönelik inancı ise dışsal denetim odağı olarak belirtilmiştir. İç denetimli bireyler davranışlarının sonuçlarının kendi yetenek ve çabalarından kaynaklandığına; şans, kader ya da başka güçlerden etkilenmediğine inanır. Dış denetimli bireyler ise kontrolün ellerinde olmadığına ve sonuçların başka güçlerce yönetildiğine inanır (Martin, Thomas, Charles, Epitropaki ve McNamara, 2005).

Rotter (1989), iç denetimli bireylerin dış denetimli bireylere göre daha aktif ve sorumluluk sahibi olduğunu vurgulamıştır. Bu bireyler, gelişime ve değişime açıktır; elde ettikleri başarıları zekâ ve öngörülerine dayandırır ve kendi becerileri ve azimleri ile ilişkilendirir (Aktaş, 2008). Kuzgun (1972), iç denetimli bireylerin dış çevreye olabildiği kadar az bağımlı, kendi kendine yetebilen, özsaygısı yüksek, duygularının farkında, uzlaştırmacı bir görüşe sahip bireyler olduklarını ifade etmiştir. Dönmez (1983), iç denetimli bireylerin dış denetimli bireylere göre; daha yüksek başarıma güdüsüne sahip ve başarıya daha fazla önem veren, daha araştırmacı, öğrenmeye açık, dışarıdan gelen baskılara boyun eğmeye daha dirençli, bilişsel etkinliklerde daha üstün, kendi yargılarına daha çok güvenen, sosyal etkinliklere katılma konusunda daha istekli ve aktif, davranışlarının sorumluluğunu alabilen, sağlığını koruma

konusunda daha başarılı ve daha az psikolojik çöküntü yaşayan bireyler olduğunu ifade etmiştir. Yapılan araştırmalar, iç denetimli bireylerin dış denetimli bireylere göre daha yüksek düzeyde kendini gerçekleştirmiş (Zer, 2001), sorun çözmeye kendilerini daha yeterli gören (Bağlum, 2000), akademik başarıları yüksek (Yağcı, 1999; Onur, 2003), kaygı düzeyleri düşük ve kendi kararlarını kendisi verebilen (Balkuvvar, 1998) ve özsayıları yüksek (Durak, 1997) bireyler olduğunu göstermektedir.

Dış denetimli bireyler yaşananlar üzerinde ellerinden bir şey gelmeyeceğine inanır ve yaşadıklarını şans ve kadere bağlar (Cüceloğlu, 1993). Yeşilyaprak (1990) dış denetimli bireylerin hem kendilerine hem de başkalarına daha az güvendiklerini, kendini tanımadada yetersiz olduklarını ve toplumsal kabule ihtiyaç duyduklarını belirtmiştir. Bu bireyler, çevreye daha bağımlıdır, savunma mekanizmalarını daha sık kullanır. Yapılan araştırmalar, dış denetimli bireylerin iç denetimli bireylerle karşılaştırıldığında, daha saldırgan (Köksal, 1991; Efiltili, 2008), arkadaşlık ilişkilerinde daha başarısız (Aktaş, 2008), daha kaygılı (Balkuvvar, 1998; Ulutaş, 1999; Balcı, 1997), yaşadığı sorunlar karşısında kendini suçlayan ve kaçınma davranışına başvuran (Demir, 1998) ve yalnızlık düzeyleri yüksek (Buluş, 1996) bireyler olduğunu göstermektedir.

Denetim odağı ile ilgili yapılan araştırmalar, denetim odağının birçok kişilik değişkeniyle ve davranışla ilişkili olduğunu ortaya koymuştur. Özellikle öğrenciler üzerinde yapılan çalışmalar, iç denetimli öğrencilerin, kişisel gelişimleri için daha aktif bir biçimde çalıştıklarını, öğrenme, ders çalışma ve sorumluluk görevlerini yerine getirmek için daha çok çaba sarf ettiklerini ve bu konuda güdülenmiş olduklarını, etkili öğrenme ve ders çalışma yöntemlerini bilip uyguladıklarını (Main ve Rowe, 1993; Rose, Hall, Bolen ve Webster, 1996), verilen ödev ya da görevleri daha erken başlayıp daha erken bitirdiklerini ve dış denetimli bireylere göre akademik yönden daha başarılı olduklarını (Jansenn ve Carton, 1999; Park ve Kim, 1998), problemlerinin çözümü için gerekli olan bilgiyi araştırmaya daha istekli olduklarını ve özgürlüğe daha düşkün olduklarını (Moore ve Dwyer, 1997) ortaya koymuştur. Öğrencilerle ilgili birçok akademik, davranışsal ve duyuşsal değişkenle ilişkili olan denetim odağı, öğrencilerin okul bağlılık düzeyleri ile de ilişkilendirilebilir.

Okula yönelik olumlu tutumlar geliştirmek, özellikle eğitimin bilişsel çıktıları üzerinde oldukça etkilidir (Sarı, 2013). Bloom (1998) öğrencilerin duyuşsal özelliklerinin, öğrencilerin bilişsel başarı değişkenindeki varyansın dörtte birine yakın bir kısmını açıklayabildiğini vurgulamıştır. Öğrencilerin okula yönelik sahip olmaları beklenen önemli duyuşsal özelliklerden biri de okul bağlılığıdır. Okul bağlılığı, öğrencilerin çevresinde olanları algılayış

şekilleridir (Sarı, 2013).

Okul bağılılığı, öğretmen, yönetici, akran ve faaliyetler aracılığıyla kurulan bağ ve bu bağdan kaynaklanan ait olma duygusu olarak tanımlanır (Jimerson, Campos ve Greif, 2003; Williams, 1987). Okul bağılılığı, eğitimsel hedeflere ve süreçlere karşılıklı değer ve önem vermeyi içeren birçok boyutun bir araya gelmesi sonucunda oluşmaktadır. Bowlby (1982), okul bağılılığının öğrencilerin ilişkileri, davranışları ve öğrenme ortamındaki tutumları ile ilişkili olduğunu ve öğrencilerin tüm öğretim yaşamlarını etkileyen bir faktör olduğunu vurgulamaktadır. Silverman ve Teevan (1986) okula bağılılık kavramını, öğrencinin öğretmenlerini önemsemesi, onların düşünce ve beklentilerine önem vermesi olarak tanımlamıştır.

Okul bağılılığı, öğrencilerin okulla ilgili olumlu duygularının yanında öğrencilerin okul faaliyetlerine katılımcı davranışlarını da gerektirmektedir. Fredricks, Blumenfeld ve Paris (2004) göre okul bağılılığı üç boyuttan oluşmaktadır. Bunlar, davranışsal, bilişsel ve duyuşsal boyuttur. Davranışsal bağılılık, öğrencilerin ders dışı faaliyetlere katılım düzeylerini içerir ve öğrencilerin ders dışındaki gözlenebilen davranışlarıdır. Bilişsel bağılılık, öğrencilerin özveri ve zihinsel enerji harcamaya istekli olmalarını gerektirir. Zor ve uğraştırıcı konular karşısında öğrencinin gösterdiği zihinsel süreçler öğrencinin bilişsel bağılılığı ile ilgilidir. Duyuşsal bağılılık ise öğrencilerin okuldaki diğer bireylere karşı olumlu tutumlar sergilemesini içerir. Duyuşsal bağılılığı yüksek olan öğrenciler, okuldaki faaliyetlere karşı coşkulu, meraklı ve pozitif tutum içindeyken, ders içinde de ilgili, mutlu ve hevesli tutumlar sergiler.

DeWitt'e (1995) göre okul bağılılık düzeyi yüksek olan öğrenciler, okulun öğrenmeye uygun ve saygı duyulması gereken bir yer olduğunu düşünür ve okul performanslarının geleceklerini şekillendireceğini bilir. Bu öğrenciler, arkadaşlarına, öğretmenlerine, diğer personellere ve okulun sosyal çevresine bağlıdır, okul faaliyetlerinde sıklıkla yer alır. Bu tür faaliyetlere katılmanın gelecekteki hedeflerini gerçekleştirmek için çok önemli ve diğer insanlarla buluşma fırsatı olduğunu bilir. Okul bağılılık düzeyi yüksek olan öğrencilerin duyuşsal ihtiyaçları karşılandığından dolayı, kaygı ve kendilerini yalnız hissetme düzeyleri düşüktür. Bununla birlikte bağılılık düzeyi düşük olan öğrencilere göre daha özerk, daha prososyaldir ve sınıflarında oldukça başarılıdır. Bu öğrenciler, eğitime daha çok değer verir, öğretmenleriyle ve akranlarıyla daha olumlu ilişkiler kurar, hayatlarından genel olarak memnundur. Ayrıca bu öğrencilerin sınıf içi ve dışı aktivitelere katılma eğilimleri daha fazladır, benlik duygusu ve okula devam oranları daha yüksektir, içsel motivasyon süreçleri baskındır (Cemalcılar, 2010). Bu öğrenciler, yöneticilerini, öğretmenlerini ve arkadaşlarını dikkate alır, onların

fikirlerine ve beklentilerine önem verir. Bu nedenle bu öğrenciler, fikirlerine ve beklentilerine önem verdiği bireylerin olumsuz tepkisine neden olacak davranışlar sergilemez (Silverman ve Teevan, 1986). Okul bağlılık düzeyi yüksek olan öğrencilerin, okula güven düzeyleri ve olumlu akran iletişim düzeyleri de yüksektir (Özdemir, Sezgin, Şirin, Karip ve Erkan, 2010).

Diğer taraftan okul bağlılık düzeyinin yüksek olması ile öğrencilerin anti-sosyal davranış sergileme düzeyi arasında olumsuz bir ilişki mevcuttur (Gottfredson, Fink ve Graham, 1994). Okul bağlılık düzeyi düşük olan öğrencilerin uyumlu olması için bir neden de yoktur, bu yüzden, bu öğrenciler için okul kuralları ve değerleri hiçbir anlam ifade etmemektedir (Joseph, 1985). Böyle bir süreç, okulun öğrencilere kişisel olarak bir fayda sağlamayacağına ilişkin inançları pekiştirerek öğrencilerin okulu terk etmesine sebep olmaktadır. Ayrıca, öğrencilerde yabancılaşmanın temel nedeni de, öğrenci okul bağlılık düzeyinin düşük olmasıdır (Brodinsky, 1980). Okul bağlılık düzeyi düşük olan öğrencilerin okulu bırakma düzeyleri ve hamilelik oranları oldukça yüksektir (Manlove, 1998). Sınıfına, etnik kökenine ve yaşına bakılmaksızın, öğrencilerin okul bağlılığı ile şiddete eğilimli olma, suç işleme, alkol kullanma, sigara içme, esrar kullanma ve sapkın davranış gösterme oranları arasında olumsuz yönde güçlü bir ilişki olduğu saptanmıştır (Caraway, Tucker, Reinke ve Hall 2003; Dornbusch, Erickson, Laird ve Wong, 2001).

Denetim odağı ile ilgili çalışmalar incelendiğinde, denetim odağının birçok akademik, davranışsal ve duyuşsal değişkenle ilişkilendirilmesine rağmen, öğrencilerin davranışsal ve duyuşsal özelliklerinde önemli rol oynayan okul bağlılık düzeyleri ile ilişkilendirildiği çalışmalara pek sık rastlanmamaktadır. Öğrencilerin okula yönelik olumlu tutum geliştirme sürecinde, davranışlarının sonuçlarının neden ya da kimden etkilendiği ile ilgili inançları etkili olabilir. Bu nedenle denetim odağının yönü, öğrenci okul bağlılığı açısından oldukça önemli bulunmaktadır. Ayrıca alanyazında öğrenciler açısından bu ilişkiyi inceleyen araştırmalara rastlanmaması, bu araştırmayı önemli kılmaktadır. Bu araştırmanın amacı, farklı denetim odağına sahip öğrencilerin okul bağlılık düzeylerini belirlemektir. Bu amacı gerçekleştirmek için aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

- i. Öğrencilerin cinsiyete göre denetim odağı puanları arasında anlamlı bir farklılaşma var mıdır?
- ii. Öğrencilerin cinsiyete göre okul bağlılık düzeyleri arasında anlamlı bir farklılaşma var mıdır?
- iii. Öğrencilerin denetim odağı ile okul bağlılık düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
- i. Öğrencilerin denetim odağı, okul bağlılık düzeylerinin anlamlı bir yordayıcısı mıdır?

Yöntem

Araştırmanın Deseni

Denetim odağının okul bağıllığı üzerindeki yordayıcılık düzeyinin öğrenci görüşlerine göre inceleneceği bu araştırmada, ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Tarama modelleri geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekli ile betimlemeyi amaç edinen araştırmalar için uygun bir modeldir. İlişkisel tarama modelleri ise, iki ve daha çok değişken arasındaki birlikte değişim varlığını veya derecesini belirlemeyi amaçlayan araştırma modelleri için kullanıldığından bu tür araştırmalar için uygun görülmektedir (Karasar, 2006).

Katılımcılar

Bu araştırmanın evreni 2014- 2015 Eğitim - Öğretim yılında Ankara ilindeki 6 ilçede (Altındağ, Çankaya, Etimesgut, Keçiören, Sincan, Yenimahalle) bulunan ortaöğretim kurumlarında eğitim gören öğrencilerden oluşmaktadır. Hem uygulama esnasında yaşanabilecek sıkıntıları azaltmak hem de örnekleme geçerliğini artırmak için araştırma kapsamında her ilçeden uygun örnekleme yolu ile seçilen 475 öğrenci araştırmanın örneklemini oluşturmuştur.

Veri Toplama Araçları

Araştırma için gerekli verilerin toplanması amacıyla öğrencilere yönelik iki ölçme aracı kullanılmıştır. Bunlar; Rotter tarafından geliştirilen ve Dağ (1993) tarafından Türkçeye uyarlaması yapılan Rotter'in İç-Dış Denetim Odağı Ölçeği (RIDDOÖ) ve İhtiyaroglu (2014) tarafından geliştirilen Öğrenci Okul Bağıllığı Ölçeği'dir.

Yapılan analizler sonucunda Rotter'in İç-Dış Denetim Odağı Ölçeği'nin Cronbach's Alpha değerinin .81, test tekrar test güvenilirlik katsayısı .79, Pearson korelasyon katsayısı .75 olduğu tespit edilmiştir. Bu değerler ölçeğin güvenilirliğin bir kanıtı olarak değerlendirilmiştir.

Tek boyuttan oluşan Okul Bağıllığı Ölçeğinin yapılan analizler sonucunda Cronbach's Alpha değerinin .93 olduğu, düzeltilmiş madde toplam korelasyon katsayılarının da .30 ile .69 arasında değiştiği görülmüştür. Çalışmada Kaiser-Meyer Olkin (KMO) katsayısının .92 olduğu belirlenmiştir. Bu bulgu doğrultusunda, veri yapısının faktör analizi yapabilmek için "mükemmel derecede" yeterli olduğu (Şencan, 2005) değerlendirmesi yapılabilir. Ayrıca Bartlett küresellik testi sonuçları incelendiğinde, elde edilen ki-kare değeri ($X^2_{(944)} = 43771,262; p < .01$) anlamlı bulunduğundan verilerin çok değişkenli normal dağılımdan geldiği kabul edilmiştir.

Verilerin Analizi

Uygulanan ölçeklerden elde edilen verilere ilişkin betimsel istatistikler, korelasyon, regresyon analizleri SPSS 15 paket programı ile test edilmiştir.

Araştırmada denetim odağı sınırı olarak 0-11 arası iç denetim odağına, 12-23 arası ise dış denetim odağına işaret etmektedir. Bu araştırmada, korelasyon analizi ile denetim odağı ve öğrenci okul bağlılığı arasındaki ilişkinin derecesi ve yönü ortaya konmuştur. Regresyon analizi ise denetim odağının öğrenci okul bağlılığını yordama düzeyi belirlenmiştir.

Bulgular

Öğrencilerin cinsiyetlerine göre denetim odaklarına ilişkin veriler Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Cinsiyete Göre Denetim Odaklarına İlişkin t-testi Sonuçları

Denetim Odağı	\bar{X}	İçsel (f)	Dışsal (f)	F	T	p
Kız	11.13	111	118	0.25	3.847	.42
Erkek	12.57	139	107			

Tablo 1 incelendiğinde kız öğrencilerin denetim odağı puanlarının ($X=11.13$), erkek öğrencilerin denetim odağı puanlarından ($=12.57$) düşük olduğu görülmektedir. Bu bulguya dayanarak kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre daha iç denetim odaklı olduğu söylenebilir. Puanlar arasında fark olup olmadığına ilişkin t-testi sonucuna göre ise ($t= 3.847$; $p>.05$) denetim odağı boyutunda cinsiyete göre anlamlı bir farklılaşmanın olmadığı tespit edilmiştir. Öğrencilerin cinsiyetine göre okul bağlılık düzeylerinde farklılığı gösteren bulgular Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2. Cinsiyete Göre Öğrenci Okul Bağlılık Düzeylerine İlişkin t-testi Sonuçları

Denetim Odağı	N	\bar{X}	SS	F	t	p
Kız	229	3.56	.42	0.285	2.671	.17
Erkek	246	2.89	.45			

Tablo 2 incelendiğinde kız öğrencilerin okul bağlılık puanlarının ($X=3.56$), erkek öğrencilerin okul bağlılık puanlarından ($=2.89$) yüksek olduğu görülmektedir. Bu bulguya dayanarak kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre okul bağlılık düzeylerinin daha yüksek olduğu söylenebilir. Puanlar arasında fark olup olmadığına ilişkin t-testi sonucuna göre ise ($t= 2.671$; $p>.05$) öğrenci okul bağlılığı boyutunda cinsiyete göre anlamlı bir farklılaşmanın olmadığı tespit edilmiştir. Denetim odağı ile öğrenci okul bağlılığı arasındaki ilişkinin yönüne ve düzeyine ilişkin bulgular Tablo 3'de verilmiştir.

Tablo 3. Denetim odağı ve Öğrenci Okul Bağlılığı Arasındaki İlişki (n= 475)

Boyutlar	1	2	3	4
İç Denetim Odağı	1			
Dış Denetim Odağı	.24*	1		
Öğrenci Okul Bağlılığı	.69**	.08*	1	
Denetim Odağı Toplam			.54**	1

** $p < .01$; * $p < .05$

Tablo 3 incelendiğinde iç denetim odağı ve öğrenci okul bağlılığı arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki ($r = .69$; $p < .01$); dış denetim odağı ve öğrenci okul bağlılığı arasında pozitif fakat zayıf bir ilişki ($r = .08$; $p < .05$) belirlenmiştir. Denetim odağı ve öğrenci okul bağlılığı arasında ise pozitif yönde anlamlı bir ilişki ($r = .54$; $p < .01$) tespit edilmiştir. İç ve dış denetim odağının öğrenci okul bağlılığını yordamasına ilişkin çoklu regresyon analizi sonuçları Tablo 4'de verilmiştir.

Tablo 4. İç ve Dış Denetim Odağının Öğrenci Okul Bağlılığını Yordamasına İlişkin Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları

Değişkenler	B	SE	B	T	p
Sabit	1.558	0.173		9.010	.000
İç Denetim Odağı	0.924	0.040	0.604	10.722	.001
Dış Denetim Odağı	0.073	0.040	0.072	1.348	.019

$R = 0.713$ $R^2 = 0.595$

$F = 114.474$ $p = .000$

Tablo 4 incelendiğinde, iç ve dış denetim odağı birlikte, öğrenci öğretmen etkililiği ile yüksek düzeyde ve anlamlı bir ilişki vermektedir ($R = .713$, $R^2 = .595$; $p < .01$). Adı geçen iki değişken birlikte öğretmen etkililiği toplam varyansının % 60'ını açıklamaktadır. Standardize edilmiş regresyon katsayısına (β) göre, yordayıcı değişkenlerin öğrenci okul bağlılığı üzerindeki önem sırası; iç denetim odağı ve dış denetim odağıdır. Regresyon katsayılarının anlamlılığına ilişkin t-testi sonuçları incelendiğinde ise iç denetim odağı ve dış denetim odağı değişkenlerinin öğrenci okul bağlılığının anlamlı birer yordayıcı olduğu görülmektedir. Regresyon analizi sonuçlarına göre öğrenci okul bağlılığının yordanmasına ilişkin regresyon eşitliği (matematiksel model) şu şekildedir:

Öğrenci Okul Bağlılığı= 1.558+.924 İç Den. Od. +.073 Dış Denetim Odağı

Tartışma

Farklı denetim odağına sahip öğrencilerin okul bağlılık düzeylerinin araştırıldığı bu çalışmada, denetim odağı ve cinsiyet faktörü arasında anlamlı bir ilişki olması sonucuna ulaşılmıştır. Yapılan araştırmalarda, denetim odağı ve cinsiyet arasında ilişki bağlamında tutarsız sonuçlar elde edilmiştir. Köksal (1991), Özerdem (2003), Mizzi (1991), Saracaloğlu, Serin ve Bozkurt (2005), Terzi (2011) ve Tümkaya (2000) yaptığı çalışmalarda denetim odağı ile cinsiyet faktörü arasında anlamlı bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Aksoy Cerit (1992), Cengil (2004), Yağışan, Sümbül ve Yücalan (2007) ve Yeşilyaprak (1998) yaptığı araştırmalarda ise, bu çalışmanın bulguları ile de örtüşen denetim odağı ile cinsiyet faktörü arasında anlamlı bir farklılaşma olmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Bu araştırmanın diğer sonucu, öğrenci okul bağlılığı ile cinsiyet faktörü arasında anlamlı bir farklılaşma olmamakla birlikte kız öğrencilerin okul bağlılığı ortalamalarının erkek öğrencilerden daha yüksek olduğu yönündedir. Sarı (2013) yaptığı araştırmada, öğrenci okul bağlılığının cinsiyete göre anlamlı bir biçimde farklılaşmadığını fakat kız öğrencilerin ortalamalarının erkek öğrencilerden daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur. Sarı (2013) ve bu çalışmanın bulguları birbirini doğrular niteliktedir. Bununla birlikte Arastaman'ın (2009) lise öğrencilerinin bağlılık düzeyini öğrenci, öğretmen ve yönetici görüşlerine göre incelediği araştırmada, öğrenci okul bağlılığının cinsiyet faktörüne göre anlamlı bir biçimde farklılaştığı, kız öğrencilerin bağlılık düzeyinin erkek öğrencilere göre daha güçlü olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Bu çalışmanın diğer bir sonucu ise denetim odağı ile öğrenci okul bağlılığı arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu yönündedir. Bu ilişkinin, dış denetim odağı ile öğrenci okul bağlılığı arasında zayıf olduğu, iç denetim odağı ile öğrenci okul bağlılığı arasında ise güçlü olduğu saptanmıştır. Bassinette (2006), öğrenci okul bağlılığını etkileyen faktörleri, bireysel düzey ve okul düzeyi olarak iki grupta incelemiştir. Okul bağlılığını etkileyen ve öğrenci ile birlikte okul ortamına getirilen faktörler şunlardır: Derse katılıma, çalışmaya, iyi notlara önem verme, derslerini, aktiviteleri ve öğrendiği konuları sınıf ortamında tartışabilme, anne ve babasının akademik beklentileri, boş zamanlarını geçirme şekli, ödevlerine yardım edilmesi ve ödevlerinin kontrol edilmesidir. Okul ile ilgili faktörler de, okula kaynak getiren, dış baskılarla baş edebilen, öncelik oluşturma ve planlama yapabilen, beklentileri bilen, yeni fikirlere ve yeniliklere açık, karara katılımı destekleyen yönetici, öğrencileri başaracağına ilişkin cesaretlendiren, öğrencilerin hayatında fark yaratan, akademik olarak öğrencileri motive eden öğretmenler ve öğrencinin okula karşı tutumudur. Bu sınıflamadan yola çıkarak, iç denetim odağı bireysel düzeydeki

faktörler arasında, dış denetim odağı ise okul düzeyindeki faktörler arasında değerlendirilebilir. Dış denetim odağı ile kıyaslandığında iç denetim odağı ve öğrenci okul bağlılığı arasındaki ilişkinin daha güçlü olmasının temel nedeni, iç denetimli bireylerin kendilerini daha yakından tanımasından, hayattan ne istediklerini bilmesinden, başarıya ulaşmak için gerekli çabayı göstermesinden, arkadaşlık ilişkileri konusunda başarılı olmasından, yaşadıkları olaylar karşısında objektif olabilmesinden (Aktaş, 2008) kendi kendine yetebilmesinden, özsaygısının yüksek, duygularının farkında, uzlaştırıcı bir görüşe sahip olmasından (Kuzgun, 1972) kaynaklanabilir.

Bu çalışmanın diğer bir sonucu ise iç ve dış denetim odağının öğrenci okul bağlılığını yordadığı yönündedir. İç denetim odağının öğrenci okul bağlılığını yordama gücünün yüksek olması, iç denetimli bireylerin değişime daha açık (Dönmez, 1986), sorun çözüme kendilerini daha yeterli gören (Bağlum, 2000), kaygı düzeyleri düşük (Balkuvvar, 1998) ve var olan olumsuz koşulları değiştirmeyi daha çok isteyen (Dağ, 1991) bireyler olmaları ile açıklanabilir. Skinner (1996), bireylerin yaşadıkları şeyler üzerinde kontrolleri olduğunu düşünmeleri durumunda bir şeyleri değiştirmek için çaba sarf ettiklerini, harekete geçtiklerini, problemleri durumları değiştirmek konusunda ısrarcı davrandıklarını belirtmiştir. Yordama gücü iç denetim odağına göre zayıf da olsa, dış denetim odağının öğrenci okul bağlılığını yordamasının nedeni ise, toplumsal kabule ihtiyaç duyan ve çevreye daha bağımlı olan (Yeşilyaprak, 1990) dış denetimli öğrencilerin, yöneticilerden, öğretmenlerden, ailelerinden ve akranlarından aldıkları pekiştiricilerin etkisi ile açıklanabilir.

Bu araştırmanın genel amacı, farklı denetim odağına sahip öğrencilerin okul bağlılık düzeylerini belirlemektir. Araştırmanın bu amacına paralel olarak cinsiyet faktörüne dayalı bir farklılaşmanın olup olmadığı sorularına da cevap aranmıştır. Denetim odağı ve cinsiyet faktörü arasında anlamlı bir farklılaşma olmamakla birlikte kız öğrencilerin denetim odağı puanı erkek öğrencilerden daha düşüktür. Bu sonuç kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre daha iç denetimli olduğunu göstermektedir. Yine aynı şekilde öğrenci okul bağlılığı ile cinsiyet faktörü arasında anlamlı bir farklılaşma olmamakla birlikte kız öğrencilerin okul bağlılık düzeyleri erkek öğrencilerden daha yüksektir. İç denetim odağı ile öğrenci okul bağlılığı arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki vardır ve dış denetim odağına göre iç denetim odağının öğrenci okul bağlılığını yordama gücü oldukça yüksektir.

Bu çalışmanın sonuçlarına göre, denetim odağının yönü öğrenci okul bağlılığında önemli bir etkidir. Bu sebeple okul ortamında öğrencilerin denetim odakları belirlenerek, öğretmenler tarafından dış denetimli öğrencilere yönelik yapılacak danışmalarda, denetim odağını dıştan içe doğru değiştirecek

programlar hazırlanarak, öğrenciler iç denetimli hale getirilebilir ve öğrenci okul bağlılığına olumlu katkı sağlanabilir.

Kaynaklar

- Arastaman, G. (2009). Lise birinci sınıf öğrencilerinin okula bağlılık (school engagement) durumlarına ilişkin öğrenci, öğretmen ve yöneticilerin görüşleri. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 26(1), 102-112.
- Aksoy Cerit, A. (1992). *Lise son sınıf öğrencilerinin özsaygı ve denetim odağını etkileyen bazı değişkenlerin incelenmesi*. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Aktaş, H. (2008). *Öğretmenlerde denetim odağı ve örgütsel vatandaşlık*. Yüksek Lisans Tezi. Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.
- Bağlum, K. (2000). *Eğitim yöneticilerinde sorun çözme ve denetim odağı ilişkisi*. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Balcı, S. (1997). *Lise öğrencilerinin denetim odağı kaygısı arasındaki ilişki*. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Balkuvvar, N. (1998). *Farklı liselerin öğrencilerin denetim odağı ve sürekli kaygı düzeylerinin belirlenip karşılaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Bassinette, R. (2006). *The relative impact of individual and school-level factors on student attachment to school: An analysis using the NELS*. Doctoral Dissertation, University of San Francisco Graduate School, San Francisco, CA.
- Bloom, B. S. (1998). *İnsan nitelikleri ve okulda öğrenme* (D. A. Özçelik, Çev.). Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Bowlby, J. (1982). *Attachment and loss: Vol.1. Attachment*. New York: Basic.
- Brodinsky, B. (1980). *Student discipline: Problems and solutions*. Arlington, VA: American Association of School Administrators.
- Buluş, M. (1996). *Ergen öğrencilerde denetim odağı ve yalnızlık düzeyi ilişkisi*. Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Caraway, K., Tucker, C. M., Reinke, W. M., & Hall, C. (2003). Self-efficacy, goal orientation, and fear of failure as predictors of school engagement in high school students. *Psychology in the Schools*, 40(4), 417-427.
- Cemalcılar, Z. (2010). Schools as socialisation contexts: Understanding the impact of school climate factors on students' sense of school belonging. *Applied Psychology: An International Review*, 59(2), 243-272.
- Cengil, M. (2004). Gazi Üniversitesi Çorum İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin denetim odaklarının çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. *Gazi Üniversitesi Çorum İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 3(5), 65-88.
- Cüceloğlu, D. (1993). Dıştan denetimli kişi. *Yaşadıkça Eğitim Dergisi*, 30(1), 4-5.
- Çelik, H. (1995). *Üniversite öğrencilerinin denetim odağının üniversite tercih sıralamasına ve başarısına etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Dağ, İ. (1991). Rotter'in iç-dış kontrol odağı ölçeği (ridkoö)' nin üniversite öğrencileri için güvenilirliği ve geçerliği. *Psikoloji Dergisi*, 7(26), 10-17.
- Demir, N. (1998). *Stresle başa çıkma stratejileri ile denetim odağı düzeyi arasındaki ilişki: Bir grup lise öğrencisi üzerinde yapılan bir araştırma*. Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- DeWitt, J. A. (1995). *Exploring school attachment: Interviews with highly attached high school students*. Doctoral Dissertation, University of Houston Graduate School, Houston, TX.
- Dornbusch, S. M., Erickson, K. G., Laird, J., & Wong, C. A. (2001). The relation of family and school attachment to adolescent deviance in diverse groups and communities. *Journal of Adolescent Research*, 16(4), 396-422.
- Dönmez, A. (1983). Denetim odağı ve çevre büyüklüğü. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 16(1), 37-47.
- Dönmez, A. (1986). Denetim odağı: Temel araştırma alanları. *Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 18(1-2), 259-280.
- Durak, H. (1997). *Ankara meslek yüksekokulu öğrencilerinin özsaygı düzeyleri ile denetim odağı düzeyleri arasındaki ilişki*. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Efiliti, E. (2008). Orta öğretim kurumlarında okuyan öğrencilerin saldırganlık ve denetim odağının karşılaştırmalı olarak incelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19(1), 213-230.

- Fredricks, J. A., Blumenfeld, P. C., & Paris, A. H. (2004). School engagement: Potential of the concept, state of the evidence. *Review of Educational Research*, 74(1), 59-109.
- Gottfredson, D. C., Fink C. M., & Graham N. (1994). Grade retention and problem behavior. *American Educational Research Journal*, 31(4), 761-784.
- İhtiyaroğlu, N. (2014). Okul ikliminin öğretmen etkililiği ve öğrenci okul bağlılığı ile ilişkisinin incelenmesi. Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Jansenn, T., & Carton, J.S. (1999). The effect of locus of control and task difficulty on procrastination. *The Journal of Genetic Psychology*, 160(4), 436-442.
- Jimerson, S. R., Campos, E., & Greif, J. L. (2003). Toward an understanding of definitions and measures of school engagement and related terms. *University of California Santa Barbara The California School Psychologist*, 8(1), 7-27.
- Joseph, J. (1985). Juvenile delinquency among African Americans. *Journal of Black Studies*, 25(4), 475-491.
- Karasar, N. (2006). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel.
- Köksal, F. (1991). *Denetim odağı ile saldırganlık davranışı arasındaki ilişkiler*. Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Kuzgun, Y. (1972). *Anne- baba tutumlarının bireyin kendini gerçekleştirme düzeyine etkisi*. Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Main, J.D., & Rowe, M.B. (1993). The relation of locus of control orientation and task structure to problem solving performance of sixth grade student pairs. *Journal of Research in Science Teaching*, 30(4), 401-420.
- Manlove, J. (1998). The influence of high school drop out and school disengagement on the risk of school-aged pregnancy. *Journal of Research on Adolescence*, 8(2), 187-220.
- Martin, R., Thomas, G., Charles, K., Epitropaki, O., & McNamara, R. (2005). The role of leader member exchanges in mediating the relationship between locus of control and work reactions. *Journal Of Occupational and Organizational Psychology*, 78(1), 141-147.
- Mizzi, R. D. (1991). Age changes in children's belief and external control. *The Journal of Genetic Psychology*, 2(1), 217-224.
- Moore, D., & Dwyer, F. (1997). Effect of color coding on locus of control. *International Journal of Instructional Media*, 24(1), 145-151.
- Onur, M. (2003). *Üniversite öğrencilerinin yabancı dil başarısının yabancı dil öğrenmeye ilişkin tutum, özsaygı ve denetim odağı açısından incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Özdemir, S., Sezgin, F., Şirin, H., Karip, E., & Erkan, S. (2010). İlköğretim okulu öğrencilerinin okul iklimine ilişkin algılarını yordayan değişkenlerin incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 38, 213-224.
- Özderem, Ö. (2003). *Ortaokullarda öğrenim gören öğrencilerin denetim odaklarına ilişkin karşılaştırmalı değerlendirme*. Yüksek Lisans Tezi, Yakın Doğu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Lefkoşa.
- Park, Y. S., & Kim, U. (1998). Locus of control, attributional style, and academic achievement: Comparative analysis of Korean-Chinese, and Chinese students. *Asian Journal of Social Psychology*, 80(1), 191-208.
- Rose, R. L., Hall, C. W., Bolen, L. M., & Webster, R. E. (1996). Locus of control and college students' approaches to learning. *Psychological Report*, 79(1), 163-171.
- Rotter, J. B. (1989). Internal versus external control of reinforcement a case history of a variable. *American Psychologist*, 44(4), 625-626.
- Saracaloğlu, A. S., Serin, O., & Bozkurt, N. (2005). Eğitim bilimleri enstitüsü lisansüstü öğrencilerinin problem çözme ve denetim odağı düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(1), 237-245.
- Sarı, M. (2013). Lise öğrencilerinde okula aidiyet duygusu. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(1), 147-160.
- Silverman, R. A., & Teevan, J. J. (1986). *Crime in Canadian society*. Toronto: Butterwords.
- Skinner, E. A., & Belmont, M. J. (1993). Motivation in the classroom: Reciprocal effects of teacher behavior and student engagement across the school year. *Journal of Educational Psychology*, 85(4), 571-581.
- Şencan, H. (2005). *Sosyal ve davranışsal ölçümlerde güvenilirlik ve geçerlilik*. (1. Baskı). Ankara: Seçkin.
- Terzi, A. R. (2011). Denetim odağı ve örgütsel vatandaşlık davranışı ilişkisi: Üniversite öğrencileri üzerinde bir araştırma. *Eğitim ve Bilim*, 36(162), 3-14.

- Tümkiye, S. (2000). İlkokul öğretmenlerindeki denetim odağı ve tükenmişlikle ilişkisi. *PAÜ Eğitim Fakültesi Dergisi* 8(Özel Sayı), 1-8.
- Ulutaş, İ. (1999). *İlköğretim okullarına devam eden on yaş çocuklarının denetim odağı ve kaygı düzeylerinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Williams, S. (1987). A comparative study of black dropouts and high school graduates in an urban public school system. *Education and Urban Society*, 19(3), 311-319.
- Yağcı, F. (1999). *Genel liselerde okuyan öğrencilerin denetim odağı ve güdülenme düzeyleri ile öğrenci seçme sınavı başarıları arasındaki ilişkinin incelenmesi (Gaziantep örneğı)*. Yüksek Lisans Tezi. Gaziantep Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Gaziantep.
- Yağışan, N., Sünbül, A. M., & Yücalan, Ö. B (2007). Müzik bölümü öğrencilerinin benlik imgeleri ve denetim odaklarının incelenmesi. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22(1), 243-262.
- Yeşilyaprak, B. (1988). *Lise öğrencilerinin içsel ya da dışsal denetimli oluşlarını etkileyen etmenler*. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Yeşilyaprak, B. (1990). *Gençlerde denetim odağı ve önkoşulları*. V. Ulusal Psikoloji Kongresinde sunulan bildiri, Ege Üniversitesi, İzmir.
- Yeşilyaprak, B. (2004). Denetim odağı. (Ed.: Y. Kuzgun) Eğitimde bireysel farklılıklar. Ankara. Nobel.
- Zer, A. (2001). *Kendini gerçekleştirme ve denetim odağı değişkenlerinin karşılaştırılması: Kocaeli örneğı*. Yüksek Lisans Tezi. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.